

אפי בת אילן

עליו תרדמה. אביו של אמג'ד מסביר לבנו, ש"זה גרמני, וזה בטח טוב לא פחות ממכונות גרמניות".

כיום פועלים בישראל 17 בתי ספר אנתרופוסופיים דוברי עברית וכמאה גנים. כשבית הספר האנתרופוסופי הראשון בהרדוף התחיל את דרכו לפני עשרים ושתיים שנה, לא הייתה כל דרך לצפות את ההתרחבות המואצת של החינוך הזה, שצומח בארץ מהר יותר מכל מקום אחר בעולם מלבד ברזיל, ואולי כעת גם סין (שם חינוך ולדורף זוכה באזורים מסוימים לתמיכת השלטונות).

על אף שגשוג חינוך ולדורף בעברית, המעבר לאוכלוסייה דוברת ערבית, גם אם הוא מתבקש, רחוק מלהיות מובן מאליו. החינוך

האנתרופוסופי פונה בדרך כלל לאוכלוסייה מבוססת, שהתעייפה מכשלונות החינוך הציבורי, ויכולה להרשות לעצמה להכיר בחסרים שיוצר חינוך המותאם לעולם טכנולוגי ומתבסס על ידע יבש, מנוכר ומכני. הקהילה ששולחת את ילדיה לחינוך ולדורף בשפרעם, הסבירה לי לנא, מחפשת את המודרניזציה אבל גם מבקשת לשמור על המסורת התרבותית. במבט חיצוני חינוך ולדורף סותר את שני הדברים גם יחד. בקהילות ערביות בארץ השכבות המבוססות, החופשיות לחפש חינוך איכותי, מתעקשות לעתים קרובות על לימודים הישגיים וקונבנציונליים, הנחוצים למיעוט שנתקל יום-יום במחסומים מגזריים שונים ומשונים.

אצלכם ואצלנו

בגיליון הראשון של "אדם עולם", שפורסם במאי 2008, תוארו בהרחבה מהלכים קהילתיים שהביאו לפתיחת בית הספר בשפרעם, והוצגו בו מספר דמויות שהובילו מהלך זה, ביניהם מאזן איוב, מנהל חטיבת הביניים הממלכתית בשפרעם, ואורי עברי, מחנך מהרדוף.

במקרה או שלא, תיאור זה היה גברי באופיו, והתמקד ברעיונות המופשטים שהניעו את היוזמה. הפעם, בחלוף שלוש שנות פעילות נוספות, ובעקבות ביקורה בארץ של שפע ויינשטיין (ראו מסגרת), יצאתי עם חברה מהצפון לפגוש כמה מהנשים המובילות בתמרת אל-זייתון. תהיתי מי הן הנשים הערביות החלוציות, שלא רק התחברו לחינוך ולדורף בצפון וזו לזו מעבר לחומות תרבותיות משמעותיות, אלא עשו זאת בעוצמה, בעקביות ובאומץ שנדרשו כאן: לפתח יחד יוזמות חינוכיות חדשות, הזרות לחברה שלהן, לעמוד מאחוריהן, ללמד מתוכן יום אחרי יום, ולא להתעייף גם מהעבודה האינסופית עם ההורים. עניין אותי לשמוע עם מה הן מתמודדות ואילו ערכים מנחים אותן.

כבר בשיחות הטלפון שהכינו את ביקורי התחלתי להבין שאני מגיעה למחוזות אנתרופוסופיים מסוג אחר מהמוכר לי. עאיידה עוואד, גננת מחויכת שנענתה לי בטלפון עוד לפני שדיברתי עם לנא, הסבירה לי שאני מגיעה ביום חג. מופתעת לשמוע על חג שלא הכרתי, הסתכנתי

אם רודולף שטיינר היה יודע ערבית, הוא היה אומר שכל רישום הצורות בא מהכתב הערבי, אומרת לנא בחוס נסראללה, המורה המייסדת של בית הספר האנתרופוסופי "תמרת אל-זייתון" (פרי עץ הזית) אשר בשפרעם. לנא אינה מדברת באוויה כשהכינה את ילדי כיתתה ללימוד הכתיבה, בנתה את שיעורי רישום הצורות כהכנה לכתיבת האותיות, ומצאה ביניהם התאמה מושלמת. "וכשהגתי לכיתה ג", היא מוסיפה, "לילדים היה כתב יפהפה". לא רק את מתודת רישום הצורות בונה לנא מבראשית. כמו מורי ולדורף אחרים, היא יצרה סיפורים וציורים שדרכם לימדה את האלפבית, ובהם סיפור על ארבעה אחים עבור ארבע התנועות בערבית. שלא כמו מורים אחרים, גם את לימוד המספרים הייתה צריכה להמציא מתוך עצמה, והיה עליה להחליט בנושאים שאיש לפנייה לא דן בהם. למשל, האם ללמד קודם את המספרים כפי שהם נכתבים בערבית? ומתי ללמד את צורת המספר המערבית, שאמנם נלקחה מהמספר הערבי, אבל שונתה בינתיים? לנא, שהגיעה לאנתרופוסופיה מהוראת האמנות, מצביעה על שרשרת ארוכה של נשים (ומספר גברים, חשובים לא פחות) שתמכה, הנחתה, ועד עכשיו מאפשרת את ההובלה של עשייה שדורשת ממנה לחדש כל כך הרבה צורות ותכנים בו-זמנית. מבחינתה, החינוך שבו היא דוגלת הוא קודם כול חינוך לאנושיות, שנוצר "ממפגש בין שני אנשים, שמאמינים ששלום מתחיל בין ילדים".

בקהילה האנתרופוסופית בישראל מדברים בהתרגשות על בית הספר האנתרופוסופי הערבי הראשון בארץ. הישג גדול לקהילה בשפרעם ולקהילות התומכות בהרדוף וטבעון. אבל תמרת אל-זייתון הוא גם הראשון בעולם (יוזמה אנתרופוסופית במצריים נאלצה להיסגר בשלבים מוקדמים). ואם לא די בכך, מסתבר שפריצת הדרך הכרוכה במפגש בין הערבית כשפת אם ובין האנתרופוסופיה היא רק אחת מהחזיתות שבהן בית הספר בשפרעם מחדש ויוצר יש מאין. למעשה, תמרת אל-זייתון הוא בית הספר האנתרופוסופי הרב-תרבותי הראשון בישראל

בקהילה האנתרופוסופית בישראל מדברים בהתרגשות על בית הספר האנתרופוסופי הערבי הראשון בארץ. הישג גדול לקהילה בשפרעם ולקהילות התומכות בהרדוף וטבעון. אבל תמרת אל-זייתון הוא גם הראשון בעולם (יוזמה אנתרופוסופית במצריים נאלצה להיסגר בשלבים מוקדמים). ואם לא די בכך, מסתבר שפריצת הדרך הכרוכה במפגש בין הערבית כשפת אם ובין האנתרופוסופיה היא רק אחת מהחזיתות שבהן בית הספר בשפרעם מחדש ויוצר יש מאין. למעשה, תמרת אל-זייתון הוא בית הספר האנתרופוסופי הרב-תרבותי הראשון בארץ: נפגשות בו לפחות שלוש קהילות ודתות שונות. וכל זאת, כאשר הוא פועל בתוך קהילה השואפת למרפא מאפליה ממושכת. גם הרקע הזה רחוק מלהיות הרקע השגרתי של יוזמות ולדורף.

לא פחות טוב ממכונות גרמניות

בפרק השלישי של סדרת הטלביזיה המצליחה של סיד קשוע, "עבודה ערבית", אמג'ד, העיתונאי הכמה להצלחה "כמו של היהודים", מחפש גן לבתו הצעירה. בגן הנקרא "השלום" הוא מוצא אי נכונות מוחלטת לקבל ילדה ערבייה, ובגן האנתרופוסופי שאותו הוא בודק, אמירות גבוהות על "יראת כבוד לישות המתפתחת של הילד" משרות

הצילומים באדיבות סטפני אלון

בית ספר ולדורף בשפרעם אינו רק בית ספר ולדורף הערבי הראשון בישראל, אלא בעולם כולו. כיצד מתחברת האנתרופוסופיה, דרך החינוך, עם התרבות הערבית, ומיהן הנשים המופלאות שמובילות את השינוי?

קול הערבית נשמע בוולדורף

אמינה סואעד. "מה שאני עושה עכשיו זה מימוש של חלום".

משאלות בונות בתים

בית הספר עומד בין בתים אחרים בראש גבעה קטנה ושקטה בשפרעם. קווי הבניין נקיים, יש בו שתי קומות, וברחבת הכניסה עומד מתקן עץ מזמין לילדים. בקומה התחתונה שלוש כיתות גנים רחבות ידיים: משפחות, טרום-חובה וחובה. הכיורים נמוכים, וגם השירותים מותאמים לפעוטות. האווירה שלווה ומזמינה. אנו לא מופתעות לשמוע שלא רק הילדים מתקשים להיפרד מהגן, אלא גם ההורים. הקומה השנייה מתחילה באזור פתוח, מעוטר בציור קיר שובה עיניים. ליד הרחבה מטבח, מזכירות וחדר ניהול קטן. הכיתות מוארות, צבועות בגוונים של צהוב וכתום. אחד החללים המרשימים במבנה הוא אזור המלאכה, שבו קיר מדפים עמוס בדים, כדורי צמר צבעוניים, סלסלות קש ועבודות אמנות.

היופי הפשוט, הנגיש, שמשדר ביתיות נינוחה ומוכרת, לא סמכות או הוד, הוא רק חלק מהסיפור של המבנה הזה, שיכיל בתחילת השנה הקרובה, בנוסף לשלושת הגנים על כ-45 ילדיהם, חמש כיתות (א'-ה') ובהן כמאה ילדים נוספים. הבניין, שעומד על אדמה ששייכת לאחד האבות בבית הספר, רופא מצליח משפרעם, גם נבנה על ידי אותו אב תוך שלושה חודשים בקיץ של 2010, והוכן בזמן לפתיחת שנת הלימודים החדשה. הנדיבות והמהירות שעל ידן התממש המבנה, אחרי שעריית שפרעם נזקקה לבנין אשכול הפיס שהושכר לבית הספר בשלוש שנותיו הראשונות, כמו באו לסתור פתגם ידוע בערבית, האומר שמשאלות

לא בונות בתים (כלמת יא ריית מא תעמר ביית). אבל הסיפור הזה הוא לא רק סיפור של מימוש תקוות שנראות בלתי אפשריות, אלא גם סיפור אהבה, ועמו סיפור של מהפך: אותו אב הסכים בתחילת הדרך לתת לבנו ללמוד בגן האנתרופוסופי בכדי לרצות את אשתו, אם הילד. כשהגיעה שעת המעבר לבית הספר, הודיע נחרצות כי גן זה דבר אחד, אבל בבית ספר יש ללמוד קרוא וכתוב ולהתכונן לדרישות החיים במאה העשרים ואחת, ועמד על כך שבנו לא ימשיך בתמרת אל-זייתון. רק העצב הגדול של האם שכנע את הרופא להשאיר את הילד במסגרת החדשה, הלא ידועה וכביכול לא "אקדמית". וכך קרה שעם הזמן נעשה אותו אב לתומך אמיתי, שהביא איתו לא רק מבנה קבוע וחם לבית הספר, אלא גם התחלה, שאוצרת בתוכה אישור פועם וחי לתקוות לרכוש את לבבות הקהילה.

כשלנא מתארת את צמיחתו של בית הספר, היא מתחילה מאהבתה לאנתרופוסופיה: "רק חינוך ולדורך נותן לכל הילדים להרגיש ששוויון הוא אפשרי, שזכותי כבן אדם לקבל את מה שנכון לי". שוויון עבור ילדי הקהילה שלה יקר לנא, שבכלל חשבה להיות מורה לערבית בבית ספר עברי. "אבל אז שאלתי את עצמי, למה לא לתת לילדים שלי, לעם שלי?"

השאלות שנשאלו כשלמדה אנתרופוסופיה הדהדו עם מחשבות פנימיות שלה שעד אז לא קיבלו ביטוי: "מה זה חינוך? מה זה צדק? מה זה באמת ילד?" היא מוסיפה שאהבה מאוד את הנגינה, הציור וההכשרה החווייתית האחרת, ושהלימודים בהרדוף נתנו לה אנרגיה לכל השבוע. כמורה חשובה לה מאוד ראיית הילד על פי תמונה פנימית - תרגול שמודגש אצל שטיינר - וכן ראיית הכיתה כישות בפני עצמה. בשבילה ראיית נפש הילד והבנת המקום הרוחני שלו או שלה הן עיקר החינוך האנתרופוסופי. הבנת הילד כרוכה באמפתיה וביכולת לראות גם את ההורים, ותמיד לשלב יחדיו את ה"תמונה" של ההורים ושל הילד. "אם מורה ולדורך לא רואה את זה, כל היתר אינו חשוב. על המורה לשאול מה הוא ייעודו של הילד, ולאור שאלה חוזרת ונשנית זאת לראות מה אפשר לחזק, ולפעול ביחד עם ההורים מול הקשיים".

לנא נסראללה: "ההפרדה [בין ערבים ליהודים] בחינוך היא שלב קריטי בבניית השוויון והכוחות של הקהילה הערבית, בדרך לניפוץ את המסך של 'היהודי והערבי', שמפריע לנו לחוות את הערך האינדיבידואלי של כל אדם"

לראות את הייעוד

כשתלמידיה של אמינה סיימו את הגן ועלו לכיתה א', קיבלה את פניהם לנא נסראללה, המחנכת הראשונה של תמרת אל-זייתון. לנא היא אישה מלאה כוחות, שהספיקה הרבה בחייה למרות גילה הצעיר. 12 שנים לימדה אמנות, עשתה תואר בייעוץ חינוכי, ולמדה עיצוב אופנה לפני שהגיעה לראשונה להרדוף בהמלצתו החמה של מאזן איוב. "מיד ידעתי שמצאתי את מה שתמיד חיפשתי, אפילו שעוד לא ידעתי בכלל מה זה חינוך ולדורך ואנתרופוסופיה". זמן קצר לאחר הולדת בתה השלישית נרשמה לסמינר ללימודי אנתרופוסופיה בהרדוף.

המיילדת

סטפני אלון, מי שפתחה את גן ולדורך הראשון בארץ (ב-1985), ומורת גננות ותיקה, קוראת לקיום של תמרת אל-זייתון "סוג של פלא". התפקיד שלה בפלא הזה (ובאחרים) הוא לא קטן. אם מאזן איוב (איש חינוך ותיק בשפרעם) הוא אבי הרעיון המקומי, סטפני, ששבתה את לבן של תלמידות רבות בקשב ובאנושיות שלה, היא המיילדת, הדולה המגלמת את "חבל הטבור האימהי", שעל פי שפע ויינשטיין יכול לרפא את המזרח התיכון. בעוד האנרגיה והרצון להביא חינוך אנתרופוסופי לילדים דוברי ערבית נבעו ממאזן, הייתה זו דווקא סטפני שהתעקשה שאפשר לפתוח גן בתוך שפרעם, כדי שהילדים, ההורים והגננים לא יאלצו לצאת כלל - לא מתרבותם ולא מהסביבה המוכרת להם. בתור ילדים של קבוצת מיעוט בחברה מאוימת ומאיימת, הם ממילא מתבקשים להתאים את עצמם לתרבות ולערכי הרוב באופן שגורתי. סטפני, אשת חינוך ופעילה חברתית אכפתית, מבקשת להבין כיצד משפיע המצב החברתי על בניית העצמיות של הילד. תשובתה היא שבמקרה הזה "החופש מהמפגש עם האחר מספק מצע בריא להתפתחות. כאשר

סטפני אלון. לא לשבת כבורגני קטן

זה נעשה בסביבה הטבעית ובשפת האם, בניית הזהות התרבותית מתאפשרת, ומחזקת את היכולת לראות את האנושי בכל אחד, לראות מעבר להיפרדות". סטפני מגלמת שילוב נדיר של יכולות חינוכיות וחברתיות ודוגמה מרגשת לאנתרופוסופיה רחבת אופקים. היא מלווה את בית הספר הצעיר לאורך כל הדרך, תומכת בצוות ישירות, ומגייסת את התמיכה האירופאית שאפשרה את פתיחת המהלך והמשכו. הרגישות האישית והטיפוח שסטפני מעריפה על תלמידות וגננות מחוברים להסתכלות פוליטית מפוכחת. "הפן החברתי מרכזי אצל שטיינר", היא אומרת. "קל לשקוע בעבודה ולהקפיא את הערנות, אבל חשוב לפתוח את העיניים לשאלות חברתיות, ולא לשבת כבורגני קטן".

אעידה עוואד. "נברא כאן דור של אנשים שיראו אחד את השני בצורה אחרת"

מקיימת פעילויות משותפות עם בית הספר "אורים" בכפר הירוק, שבו פעלה כיתה תאומה לכיתה של לנא במשך שלוש שנים. השנה הכיתה התאומה שלה היא בהדרוף. המורים דאגו לקיים תקופת "מולדת" באותו זמן, ושתי הכיתות למדו על היישוב השכן וערכו ביקורים הדדיים. עד כיתה ד' למדו התלמידים שלוש שעות עברית בשבוע (במקביל לשלוש שעות אנגלית), והחל מכיתה ה' ילמדו חמש שעות. הדבר הכי חשוב ללנא אצל המורים לעברית הוא שיהיו דמויות חזקות ואהובות.

לעבוד קשה בגן עדן

גם מפיה של עאיידה עוואד, גננת בגן החובה בשפרעם, שמעתי את אותה מחויבות להערכת האחר והתרבות שלו. בגן שלה הילדים שרים בערבית, עברית ואנגלית, שומעים סיפורים בשלוש השפות ואפילו משחקים לצליליהן. לדבריה, "נברא כאן דור של אנשים שיראו אחד את השני בצורה אחרת".

לביתה של עאיידה בעיר תמרה הגעתי בשעה מאוחרת, ובנותיה רנין (צלצול), רוואן (שקט) ורנא (שיר) חגו סביבנו בעניין והגישו לנו תה, עוגיות וחיוכים חמים. על פניה השלוות של עאיידה לא ניתן לראות שמץ ממסכת הקשיים וחוסר הביטחון הכלכלי שחוותה בצעירותה. כנערה הצטיינה בלימודיה, אבל בגיל 18 התאהבה והתחתנה, ועד גיל עשרים כבר היו לה שני ילדים. הייתה זו תקופה של מחסור, ועאיידה הלכה לעבוד בחקלאות. אחרי שנים מספר הלכה להכשרת גננות, ועבדה כגננת מוסמכת 11 שנים. בשנתה התשיעית כגננת נשלחה ללמוד אצל סטפני אלון על ידי המפקחת על הגנים (שהפכה ברבות השנים לחברה טובה), רמזייה חמד. הקשר בין סטפני ורמזייה נוצר בעת ביקורי אבלים שעשתה סטפני אצל משפחות ששכלו בנים באירועי אוקטובר בשנת 2000. סטפני הזמינה את רמזייה לבקר בגנים האנתרופוסופיים. התגובה המיידית שלה למראה הגן הייתה: "כזה אני רוצה בתמרה". רמזייה גם זיהתה שעאיידה תתחבר לאנתרופוסופיה, ואכן עאיידה הסתקרנה מספיק כדי להסכים לנהוג הלך ושוב לכפר הירוק להשתלמות של שבועיים. אבל היחס החם והמכבד של סטפני הוא ששבה את לבו של עאיידה והביא אותה לידי מחויבות עמוקה יותר. בשנתיים הבאות היא נכנסה לשילוב תובעני של לימודים ועבודה שבעה ימים בשבוע: ארבעה ימים בגן שלה, יום לימודים ארוך אחד משמונה בבוקר עד שמונה בלילה, ויומיים נוספים בגן האנתרופוסופי. למרות האינטנסיביות, אני שומעת ממנה תיאור כמעט זהה לתיאורה של לנא: "הלימודים היו נהדרים, נתנו אנרגיה לכל השבוע". זמן קצר אחרי שנתיים אלה פתחה אמינה את הגן שלה בשפרעם, והזמינה את עאיידה להצטרף. למרות

אהבתה לאנתרופוסופיה ההחלטה לא הייתה קלה. הגן ממנו באה היה יציב, ועתיד היוזמה הטרייה היה רחוק ממובטח. עאיידה לקחה על עצמה את הסיכון והמשכורת הנמוכה, והיום היא לא מצטערת לרגע. בשנים האחרונות היא גם נוסעת עם סטפני ואמינה סוואעד לג'נין כל יום ראשון להעביר שם סדנאות לגננות.

עאיידה אוהבת מאוד את חיי הגן, וכשאנחנו מבקרות אותה שם למחרת היום פניה השלוות זוהרות. אנחנו רואות בובות שתפרה, זרי שיבולים, ומראה הגן שמור ומזמין. "כשראיתי את העבודה בגן נזכרתי בילדותי", היא אומרת. היא זכרה את הטאבון ותנור אפיייה נוסף הנקרא כבאזה. "זה שלנו. אנחנו משתמשים בזה לחזור לשורשים שלנו". אך הדבר החשוב לה ביותר הוא ההתבוננות בילדים. "הדברים שדיברנו עליהם בלימודים האנתרופוסופים מתקיימים בשטח אחד לאחד. רואים את שלבי ההתפתחות של הילד בצורה מדויקת".

עאיידה, גננת מוסמכת מטעם משרד החינוך, לקחה אחריות על כתיבת התוכניות החינוכיות לגן והעברתן דרך המסכת הביורוקרטית, המוכרת למי שעובד בתפר הלא תמיד נוח בין החינוך האנתרופוסופי לממסד. עאיידה עובדת קשה על התוכניות של שני הגנים, ומספרת לי בדיוק את מה שלנא כבר סיפרה בהקשר של בית הספר: "כמה שקשה להעביר תוכנית ולדורף במשרד החינוך, אצלנו זה קשה פי שניים. משרד החינוך מקשה עלינו יותר". לא שלנא או עאיידה מתפלאות. הן מורגלות בצורך להוכיח את המצוינות שלהן, ובשנים האחרונות העבירו בהצלחה את תוכניות הלימודים הנדרשות. הקשיים השונים כמו לא נוגעים בשמחת העשייה עצמה. "יש לי חברה שאומרת, את לא עובדת בגן - את עובדת בגן עדן", עאיידה מספרת, ואומרת שהחברה מוסיפה כל פעם, "אין פלא שאת תמיד מחייכת".

שפרעם - שפא-עמר

כשהגענו לשפרעם בצהריים סיפרו לי ששפא-עמר, כפי שהשם ידוע בערבית, קרויה על שם איש מרפא בשם עמר. שפא היא מילה לריפוי מלא שמביא להחלמה מוחלטת, כזאת שאחריה המחלה לא חוזרת אף פעם. בתמרת אל-זייתון פגשתי רב-תרבותיות מרפאה בעליל. "אבל זה לא מספיק", אומרת לנא. "אנחנו עושים הרבה צעדים, אבל אנחנו בלבד עובדים ובאים ומתקרבם". שאלתי אותה מה צריך לקרות בבתי ספר יהודיים כדי שגם הם יקחו חלק בריפוי, והיא אמרה שהתשובה ברורה: רקמת הקשרים האישיים שהובילו לעשייה המשותפת הפורייה בשפרעם מתחוללת על רקע נדיר של כבוד, הערכה ומחויבות לשפה ולתרבות הערבית. "קודם כול חייבים ללמוד ערבית כמו שצריך, עם מורים חזקים שאוהבים את השפה", לנא אומרת. כמה בתי ספר אנתרופוסופיים בארץ עושים זאת? אני שואלת את עצמי. היא גם מציעה ליצור פגישות וכנסים שיחברו בין מורי שפרעם למורים ביתר הארץ, להפגיש את הילדים להפעלות שאינן תלויות דיבור, לשלב הפעלות אלו עם הורים, ובהמשך לפעול ליצירת קשרים אינטרנטיים בין ילדים וגם בין מבוגרים; "ולא פחות חשוב, אולי אפילו עוד יותר דחוף: ללמוד מוזיקה ערבית".

לימודי המוזיקה ופתיחות לתרבות מזרחית בכלל הם עניין כאוב שזמן רב מחכה לשינוי. כפי שסטפני אלון מציינת, מי שמביא חינוך אנתרופוסופי אל מחוץ לתרבויות אירופאיות נפגש גם עם קולוניאליזם אנתרופוסופי. האנתרופוסופיה - עם כל השאיפה שלה לאוניברסליות - התחילה באירופה, והחיבור אליה במערב הנוצרי הוא נגיש וישיר יחסית. המפגש המתרחב עם דתות אחרות ותרבויות רחוקות יותר מצריך כנראה הגמשה וחיות לא רק של אלה הנפתחים לגישה לראשונה, אלא גם של אלמנטים בתוך האנתרופוסופיה עצמה. "מה שאנחנו רוצים באמת זו

רופא ידוע בשפרעם הסכים לתת לבנו ללמוד בגן האנתרופוסופי בכדי לרצות את אשתו. כשהגיעה שעת המעבר לבית הספר, הודיע נחרצות שבנו לא ימשיך בתמרת אל-זייתון. רק העצב הגדול של האם שכנע את הרופא להשאיר את הילד במסגרת החדשה. ברבות השנים הפך הרופא לתומך נלהב, שאף עזר לבית הספר להשתכן במבנה של קבע

הפריה הדדית", היא אומרת. אולי חינוך ולדורף, שאכן מציע איכויות חדשות לדוברי ערבית בארץ, יצא נשכר בעצמו מהמפגש עם התרבות הערבית העשירה שעיצבה לא מעט מההיסטוריה של המערב. למסקנה הזאת הוביל אותי המפגש עם בית הספר תמרת אל-זייתון בשפרעם. בד בבד הגעתי לידי הרגשה, שבית הספר הערבי הצעיר הזה יכול - מתוקף היותו "דובר אנתרופוסופית" - להוביל תהליכים רב-תרבותיים ולהקל על המפגש של ילדי ומורי ולדורף ברחבי הארץ עם קהילה דוברת ערבית. האם יהיה זה הוגן לקוות שיקבל על עצמו גם את הנטל הזה?

אפי בת-אילן היא עורכת, מתרגמת ומנחה תהליכי כתיבה; פעילה במסגרות שונות של שיתוף פעולה יהודי-ערבי בישראל / פלסטין. eppie.kreitner@gmail.com

(אשת) חזון בנעלי התעמלות

שפע ויישטיין התחילה את עבודת השלום, אשר לה היא מקדישה את מרצה הבלתי נדלה, במפגשים בין-דתיים בקליפורניה בין יהודים ומוסלמים. באקראי או שלא באקראי הכירה גם מספר מוסלמים ופלסטינים שהיו מעורבים, כמוה, בחינוך האנתרופוסופי בקליפורניה, שם היא מתגוררת. את הארגון שלה, שנקרא re: Generation (בעבר סלאם שלום) ייסדה בשנת 2005. המטרה: "להביא את העתיד (פוטנציאל של שלום והבנה בין פלסטינים ויהודים), שכבר הווה ואפשרי בארצות הברית, מ'שם' לכאן, ובעזרתו להכשיר את הקרקע כאן לעתיד אחר וטוב יותר". הכלים: חינוך ולדורף לילדים ולהורים, מעגלי הקשבה, סדנאות ביוגרפיה ותקשורת לא אלימה (NVC) על פי מרשל רוזנברג.

כשפגשה את יוזמת שפרעם, התאהבה בה מיד. תמרת אל-זייתון מממש כבר עכשיו את העתיד הרב-תרבותי הנדיב שלמענו היא עמלה. מלבד תמיכה בבית הספר בשפרעם ובעין-בוסתן, גן ובית ספר דו-לשוני בכפר חילף שליד קריית טבעון, הארגון גם מגיע לג'נין לעבודה אנתרופוסופית עם אגודת הצדקה של ג'נין (Jenin Charitable Society) מזה שנתיים. בתמיכתו ובתמיכת ארגונים נוספים נמצאים הקיץ באנגליה שבע גננות ושני מנהלים חינוכיים מג'נין להכשרת ולדורף ראשונית, ועמם מספר דומה של מורות מתמרת אל-זייתון.

שפע, המחוברת מאוד ליהדות מתחדשת וכן לשורשיה בחסידות חב"ד, היא נכדה לסב חרדי מצפת, שהגיע למונטריאול וספג מכות שוב ושוב בגלל היותו יהודי. אביה נלחם (והצליח, במערכה השלישית) להיבחר למועצה בעיירה בקליפורניה, שבה בשנות השישים "לא הייתה לשחורים זכות קניין, או ליהודים דריסת רגל במועדון הגולף(!)". יש לה אפס סובלנות לאפליה ואי-צדק, וידע כמו-גנטי שעוול ועיוותים היסטוריים אחרים הם בני תיקון. בהכשרתה היא פסיכולוגית טראומה, וקודם לכך קיבלה תואר במדעי הסביבה. במהלך חייה הספיקה לקנות הבנה בגתה - עליו היא כתבה תזה - ובפסיכולוגיה יונגיאנית, וכן רקע אנתרופוסופי נרחב. ברגע של משבר שינתה את שם ילדותה - פרימה - לשפע. כששמעה את המילה לראשונה, נאמר לה שפירושה זוהר (shining). היא גילתה את המשמעות היומיומית - של עושר וריבוי - רק מאוחר יותר. שפע אומרת על עצמה שהיא מחפשת קטליזטורים) לשינוי, אבל כבר בפגישה הראשונה איתה ברור שהיא עצמה קטליזטור רב-עוצמה. שפע כתבה את עבודת המסטר שלה על הנוכחות של סופיה - ישות רוחית של ידע - אצל שטיינר וגתה. הידע של סופיה הוא הידע שנסוג כאשר האנושות פיתחה מדעיות קרה ואיבדה את היכולת לדעת בצורות חווייתיות ופנימיות. החינוך האנתרופוסופי מיועד לאפשר חיבור מחדש עם סופיה, והבטחה סמויה זו יוצרת חלק מכוח המשיכה המהותי שלו. גם בעבודת השלום של שפע אפשר להרגיש את הנוכחות של סופיה. היא לא חגה מעלינו באזור הראש, היא בפנים; היא לא בעתיד, היא כבר כאן.